

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка проблеми. Сучасні життєві умови висувають підвищені вимоги до здоров'я дітей і молоді. Тому в системі освіти проблематика здоров'я становиться все більш актуальною, виникає суперечність між потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях, володіючих культурою професійного оздоровчого мислення і нерозробленістю в теоретичному і методичному плані механізмів і напрямків його формування в професійній підготовці майбутнього вчителя. Вирішення цієї суперечності неможливе без методологічної переорієнтації наукового пізнання, професійного мислення, що вимагає створення і впровадження в практику таких систем, способів навчання і виховання, які допоможуть формувати творчо розвинуту особистість без порушень самої цінної її якості – здоров'я, тобто людини, яка володіє новим оздоровчим мисленням, усвідомлює себе і індивідуальністю, і членом суспільства, і представником людства, розуміє взаємозв'язок між природою, індивідуумом і суспільством, здатну до відображення об'єктивної картини світу, до оцінки і самооцінки, яка поважає інших людей, в тому числі з іншою точкою зору. Це значить, що: «Освіта стає головною умовою і засобом досягнення інтеграції суспільних, наукових і виробничих сил суспільства» [5, с. 4].

Необхідна така організація процесу навчання, яка забезпечить єдність пізнавальної і практичної педагогічної діяльності, завдяки якій в педагогічному процесі, що супроводжується валеологічним мисленням, народжується діяльнісне ставлення педагога до учнів, а саме мислення розкривається через взаємовідносини учителя з учнем [4, с. 76].

Валеологічне мислення в нашому дослідженні постає як цілеспрямований процес вирішення суб'єктом завдань, пов'язаних з проблемами збереження і зміцнення здоров'я,

Ми вважаємо, що валеологічне мислення за своєю сутністю є професійно-педагогічним мисленням, яке спрямоване на збереження й зміцнення здоров'я учасників освіти і яке забезпечує здоров'язберігаючу педагогічну діяльність. При цьому спрямованість мислення вчителя на здоров'я є якістю його професійно-педагогічного мислення, яке реалізується шляхом пізнавальних процесів і проявляється як своєрідне «бачення» і творче відображення у свідомості вчителя освітнього простору у всій різноманітності його проявів.

Аналіз актуальних досліджень У педагогіці розвиток мислення є загально визнаною метою, оскільки всю систему знань і дій людини, засвоєну нею в житті, можна вважати результатом її мислення. До спеціальних досліджень педагогічного мислення звертались такі автори, як: О. Акімова, О. Анісімов, В. Бададін, Л. Виготський, М. Гольдіна, С. Гончаренко, Г. Гранатов, Л. Джелілова, А. Зубрик, М. Кашапов, К. Костюченко, О. Леонтєв, Б. Лихачов, Г. Нагорна, О. Осипова, В. Шахов, Д. Чемоданова та інші.

Педагогічний аспект формування мислення полягає у виявленні умов, конструюванні шляхів і засобів розвитку мислення учнів-студентів у навчально-виховному процесі [3, с. 208].

Нашим дослідницьким інтересам відповідає валеологічний підхід до аналізу педагогічного мислення що передбачає розробку шляхів, засобів і методів навчання як загальним, так і інваріативним стилям мисленевої діяльності. Саме тому в якості важливого аспекту педагогічного мислення ми розглядаємо валеологічне мислення, що орієнтоване на ціннісно-сміслові основи здорового способу життя, формування внутрішньої валеологічної позиції в збереженні і зміцненні здоров'я свого, своїх учнів і своїх колег.

Слід зазначити, що у загальному огляді наукових джерел про професійне становлення майбутнього педагога нами не виявлено спеціальних праць, присвячених формуванню валеологічного мислення майбутнього вчителя. Особливої актуальності набувають питання обґрунтування сутності, педагогічних механізмів і основних шляхів розвитку валеологічного мислення в умовах вищої педагогічної освіти. Саме тому, **мета нашої статті** полягає у побудові моделі формування валеологічного мислення, яка допомагає розкрити його сутність, визначитись з розумінням змісту та внутрішньої структури. Оскільки саме сформованість валеологічного мислення визначає і впливає на рівень підготовленості вчителя до професійної діяльності щодо забезпечення, збереження й зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Крайшому розумінню процесу формування валеологічного мислення сприяє аналіз спроектованої нами моделі. Ми виходили з того, що процес формування

валеологічного мислення повинен бути керованим і цілеспрямованим, тому структуризація моделі, яка відображає єдність змісту процесу і його схематичного зразка, допомагає встановити прямі та наочні зв'язки між компонентами цього процесу.

Під моделлю формування валеологічного мислення майбутніх учителів ми розуміємо виявлення, теоретичний опис та обґрунтування структурних компонентів процесу розвитку, об'єктивних взаємозв'язків між ними, логіки його здійснення. Відтак модель, відображуючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна відтворювати його так, що її стисла й схематично ущільнена форма, на думку В. Штоффа [6, с. 34–71], дає нам нову інформацію про цей об'єкт. Головною ознакою моделі за думкою Є. Бережнкової є чіткий фіксований «... зв'язок елементів, що припускає певну структуру, яка відображає внутрішні, суттєві відношення реальності» [1, с. 69]. Н. Бордовська та А. Реан [2] вважають, що структура моделі має менше елементів, ніж сам реальний об'єкт в діяльнісному процесі. Часткова подібність дає можливість використовувати модель як аналогічного зразка досліджуваної системи. Відносна простота моделі в порівнянні з реальним процесом робить цю заміну наочною і дає можливість виокремити та вивчити найістотніші взаємозв'язки і взаємозалежності, які існують у цьому процесі. Узагальнюючи визначення науковців категорії «модель», слід звернути увагу на такі її ознаки: 1) модель як система може реалізуватися як матеріально, так і віртуально; 2) модель віддзеркалює об'єкт дослідження; 3) модель спроможна заміщати об'єкт пізнання або дослідження; 4) дослідження об'єктів або процесів завдяки застосуванню моделі дає нову інформацію про об'єкт.

Враховуючи вищезазначені підходи при розробці моделі формування валеологічного мислення студентів – майбутніх учителів природничих дисциплін в процесі професійної підготовки в ВНЗ та результати аналізу наукових праць з проблем моделювання педагогічних процесів та систем В. Штофта, ми розробили для експериментального дослідження модель, яка відображає механізми зв'язків між окремими її етапами, компонентами, складовими частинами та критеріями.

Модель має вигляд структурно-логічної схеми (рис. 1). Основними взаємопов'язаними елементами моделі, від яких залежить процес формування валеологічного мислення студентів, є: 1) мета, що передбачає досягнення рівня готовності до здоров'язберігаючої діяльності та відіграє роль системотворчого фактору; 2) структура продуктивного педагогічного мислення, критерії рівнів його сформованості; 3) педагогічні умови; 4) засоби їх реалізації, принципи, методи; 5) етапи формування валеологічного мислення; 6) рівні сформованості.

Вихідним параметром в розробці моделі є структура валеологічного мислення, згідно якої вона представлена у взаємозв'язку чотирьох компонентів: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного і рефлексивного.

Основною ідеєю формування валеологічного мислення є забезпечення організаційно-педагогічних умов на етапі освоєння студентами природничого факультету навчальної дисципліни «Фізичне виховання». Зміст моделі підпорядкований провідній стратегічній ідеї – замовлення суспільства на професійно-компетентних учителів, які добре володіють не тільки базовими знаннями основних предметних дисциплін природничої спеціалізації, але й мають професійну компетентність щодо розвитку і підтримання здоров'я підростаючого покоління.

Наступною складовою моделі є педагогічні умови формування валеологічного мислення студентів. Під педагогічними умовами формування валеологічного мислення майбутніх учителів ми розуміємо обставини, за яких буде забезпечено ефективний розвиток валеологічного мислення студентів у процесі фізичного виховання, а саме: організація навчальної діяльності студентів на валеологічних принципах, що супроводжується на засадах сприятливої психоемоційної атмосфери; орієнтація змісту, методів і форм викладання на прогноз оздоровчої педагогічної діяльності; формування у студентів сталої мотивації на здоров'язберігаючу діяльність.

Визначено методи та засоби навчання. Під час проведення експерименту використовували практичні заняття, бесіди, дискусії, інтерактивний метод навчання, лабораторно-практичні заняття, семінари тощо. Серед засобів навчання застосовувалися: словесні (навчальні посібники, підручники, діалог, глосарії; мультимедійні технології; комп'ютерні програми; наочні (показ, схеми, таблиці, опорні конспекти).

Змістова складова формування валеологічного мислення має три основних напрями реалізації моделі формування валеологічного мислення майбутніх учителів в процесі професійної підготовки у ВНЗ: 1) професійна природничо-педагогічна підготовка; 2) спеціальна підготовка до здійснення оздоровчої діяльності; 3) методична підготовка до валеологічної мислєдіяльності.

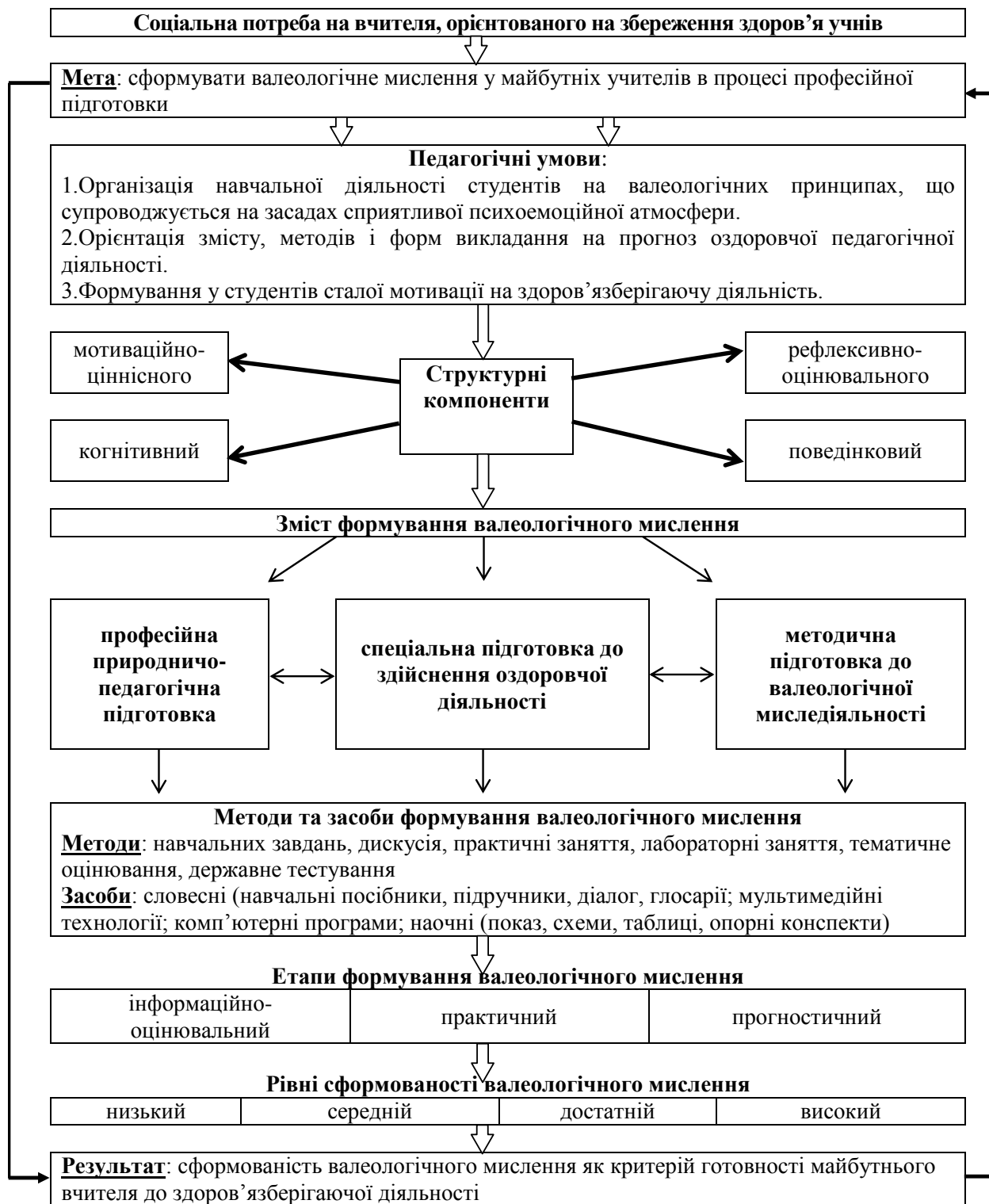

Рис. 1. Модель формування валеологічного мислення майбутніх учителів природничих спеціальностей в процесі професійної підготовки

Для визначення ефективності функціонування розробленої моделі формування валеологічного мислення студентів у процесі професійної підготовки ми використали існуючі рівні (низький, середній, достатній, високий) і дали їм специфічне змістове наповнення з позиції сформованості у них конкретного рівня валеологічного мислення (табл. 1).

Рівні сформованості валеологічного мислення майбутніх учителів природничих спеціальностей в процесі професійної підготовки

Кількісний рівень	Якісний рівень	Характеристика рівня валеологічного мислення
Низький	Репродуктивний	<p>Знання з питань здоров'язбереження носять розрізнений характер, студенти мають первинне уявлення про здоров'я, ЗСЖ; анатомо-фізіологічні особливості розвитку людського організму; не можуть відтворювати аспекти соціального досвіду в галузі охорони життя і здоров'я дітей, допускають при цьому помилкові судження, мають слабкі уявлення про роль здоров'я в житті людини.</p> <p>Студенти не можуть виділяти аспекти здоров'язбереження в різних навчальних дисциплінах; не вміють оперувати отриманими знаннями. Слабка активність у підвищенні своєї обізнаності у питаннях здоров'язбереження, невміння переносити отримані знання в практичну діяльність.</p> <p>Не сформована позитивна мотивація на здоров'язберігаючу діяльність, відсутність потреби у вивченні способів і засобів зміцнення свого власного здоров'я та здоров'я оточуючих.</p> <p>Погано орієнтується в практичних ситуаціях і можливих варіантах їх вирішення. Опирається на традиційні прийоми, без самостійного прийняття рішень. Оперативність і швидкість мислення незначна.</p> <p>Рефлексивна позиція не пов'язана з усвідомленням особистого стилю роботи з дітьми.</p>
Середній	Адаптивний	<p>Нестійке ставлення до здоров'язберігаючої діяльності вчителя-предметника, пізнавальний інтерес до них починає формуватися на основі отримання знань про сутність та специфіку здоров'язберігаючої діяльності в рамках педагогічного процесу, однак знання ці носять поверхневий і несистематизований характер, усвідомлення необхідності здоров'язберігаючої діяльності вчителя не носить особистісного сенсу, технологічні вміння направлені переважно на відтворення традиційних методів і підходів до навчання,</p> <p>Студенти усвідомлюють необхідність збереження і зміцнення здоров'я, можуть висловлювати власну думку з питань здоров'язбереження, при цьому займають пасивну позицію з організації навчальної та позанавчальної діяльності з питань здоров'язбереження.</p> <p>Повільно орієнтується в проблемних ситуаціях. Нове використовує несміло, після довгого зважування і роздумів.</p> <p>Студенти здатні відтворювати знання, отримані в ході вивчення навчальних дисциплін медико-біологічного циклу в аспекті здоров'язбереження, при цьому судження їх неповні, часто помилкові; спостерігається обізнаність з загальних питань збереження і зміцнення здоров'я дітей, але слабе застосування теоретичних пізнань для аналізу оздоровчої практики.</p> <p>З'являється здатність до критичного і оперативного осмислення проблемних ситуацій, осмислення майбутнім вчителем способу педагогічної діяльності в контексті здоров'язберігаючого навчання</p>
Достатній	Продуктивний	<p>Спрямований на пошук шляхів та способів здійснення здоров'язберігаючої діяльності вчителя фізичної культури, прагнення до професійного здійснення здоров'язберігаючої діяльності носить усвідомлений характер та має особистісний сенс, її вклю-</p>

		<p>чення в особисту практику ґрунтується на глибоких знаннях та різноманітних технологічних вміннях, але не підкріплюється творчим переосмисленням, у результаті педагогічна діяльність направляє на адаптацію апробованих здоров'язберігаючих заходів.</p> <p>Знання з питань здоров'язбереження мають системний характер, присутня логічність у міркуваннях; відтворювані знання відрізняються точністю і повнотою, студенти можуть висловлювати своє ставлення до отриманих знань. Студенти володіють необхідними знаннями з педагогіки, психології, анатомії і фізіології дітей, пов'язаними із збереженням і зміцненням здоров'я, стосовно їх майбутньої професії; мають уявлення про нормативно-правові документи відносно охорони життя та здоров'я учасників освіти.</p> <p>Сформована позитивна мотивація на здоров'язберігаючу діяльність.</p> <p>В основному зважено, але успішно справляється з завданнями проблемного характеру. Компетентність проявляється в наявності певних знань і досвіду відносно збереження та зміцнення та здоров'я учасників освіти. Професійна моральність проявляється у шанобливому ставленні до оточуючих людей.</p> <p>Самооцінка адекватна, гарно сформовані професійні і валеологічні ідеали. Рефлексивна позиція пов'язана з самоствердженням, самореалізацією через вироблення індивідуального стилю роботи з дітьми та критичного його осмислення.</p>
Високий	Творчий	<p>Володіє різнобічними знаннями про здоров'язбереження в педагогічному процесі, базується на творчому переконанні в необхідності підвищувати здоров'язберігаючу ефективність сучасного освітнього процесу свідомим використанням вже існуючих та створених нових прийомів, форм та методів діяльності. Швидко прораховує можливі варіанти розв'язання проблемних ситуацій. Прагне вносити зміни, по-новому вирішувати навчальні завдання; при цьому проявляє ініціативність, творчість і новаторство. Здатний спроектувати і організувати виконання власного дослідження з питань збереження і зміцнення здоров'я освіти. Наявність організаційно-діяльнісної здібності, необхідні для здійснення здоров'язбереження в освіті. Добре сформовані вміння та навички, необхідні для майбутньої здоров'язберігаючої діяльності. Виражені вміння здійснювати міжпредметні зв'язки в аспекті здоров'язбереження, творчо визначати і грамотно використовувати передовий педагогічний досвід у сфері здоров'язбереження. Рівень мотивації на здоров'язберігаючу діяльність найвищий, тобто мотивація носить усвідомлений характер.</p> <p>Розвинута здібність до творчого пошуку альтернативного рішення валеологічних проблем. Спосіб життя відповідає принципам ЗСЖ. Вміють використовувати отримані знання в сфері здоров'язбереження не тільки в навчальному процесі, а й у позанавчальній діяльності; здійснюють самоосвітню діяльність у сфері здоров'язбереження.</p> <p>Зазначається не тільки загальна спрямованість на професійну та здоров'язберігаючу діяльність, а і на спілкування з дітьми, передачу здоров'язберігаючого досвіду оточуючим.</p> <p>Рефлексивна позиція пов'язана з самоактуалізацією через аналіз себе як коригувальної своєї діяльності суб'єкта, з можливістю конструктивно ставитись до своєї діяльності, моделювати здоров'язберігаючу діяльність.</p>

Реалізація моделі формування валеологічного мислення включала в себе три взаємопов'язаних і взаємозалежних етапи, на кожному з яких виконувалися певні завдання й використовувалися спеціальні методи і прийоми.

На першому, теоретико-пошуковому етапі (2010 р.) для конкретизації проблеми проведений аналіз літературних джерел, в яких, що дозволило уточнити мету роботи, визначити її завдання і методи, сформувавши гіпотезу.

На другому, експериментальному етапі (2011–2013 рр.), проводився констатувальний і формувальний педагогічні експерименти, визначені педагогічні умови організації формування валеологічного мислення, розроблена та впроваджена в навчальний процес модель формування валеологічного мислення студентів.

На третьому, аналітичному етапі (2014 р.), проводилась статистична обробка і якісний аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи; узагальнення, систематизація отриманого матеріалу, його інтерпретація з формуванням висновків і практичних (методичних) рекомендацій.

Таким чином, процес формування валеологічного мислення майбутнього вчителя – це процес структуризації його компонентів, які накопичуючись кількісно, сприяють якісному переходу, сформованості валеологічного мислення студентів як необхідно важливого елементу професійно-педагогічного мислення. Ці зміни стають незворотними і спрямованими при дотриманні відповідних педагогічних умов.

Висновки. Під моделлю формування валеологічного мислення майбутніх учителів слід розуміти окреслення та теоретичне обґрунтування структурних компонентів процесу формування їхнього валеологічного мислення, розкриття їх сутності та взаємозв'язків, забезпечення відповідних організаційно-педагогічних умов її функціонування, визначення критеріїв оцінювання результативності функціонування.

Запропонована модель являє собою ефективний інструментарій для підготовки майбутніх учителів, яка постійно удосконалюється, розвивається і здатна доповнюватися новими структурними компонентами.

Література:

1. Бережнова Е. В. Основы учебно-исследовательской деятельности студентов: Учеб. для студ. сред. пед. учеб. заведений / Е. В. Бережнова, В. В. Краевский. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 128 с.
2. Бордовская Н. В., Реан А. А. Педагогика / Н. В. Бордовская, А. А. Реан // Учебник для вузов. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 304 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Кашапов М. М. Психология профессионального мышления. Монография / М. М. Кашапов. – СПб.: Алетейя, 2000. – 341 с.
5. Федорова Н. Ф. Развитие мышления обдарованных учнів у професійно-технічних навчальних закладах засобами інноваційних технологій: науково-практичний посібник / Н. Ф. Федорова. – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2011. – 144 с.
6. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М.: Наука, 1966. – 21 с.

У статті подано авторське визначення «валеологічне мислення майбутніх учителів»; на основі розкриття його сутності розроблено і теоретично обґрунтовано модель формування валеологічного мислення майбутніх учителів природничих спеціальностей в процесі професійної підготовки. Модель відображає механізми зв'язків між окремими її етапами, компонентами, складниками та критеріями.

Ключові слова: майбутні вчителі, модель, валеологічне мислення, здоров'язбереження.

Павленко И. Модель формирования валеологического мышления студентов – будущих учителей естественных специальностей.

В статье дано авторское определение категории «валеологическое мышление будущих учителей»; на основе раскрытия ее сущности разработана и теоретически обоснована модель формирования валеологического мышления будущих учителей естественных специальностей в процессе профессиональной подготовки. Модель отражает механизмы связей между отдельными ее этапами, компонентами, составляющими и критериями.

Ключевые слова: студенты, модель, здоровьесбережение, валеологическое мышление.

Pawlenko I. The model of formation of valeological thinking of the students – intending teachers of natural department.

The article presents the author's definition of «valeology thinking of future teachers»; on the basis of the disclosure of its essence developed and theoretically grounded model of the formation of valeological thinking of future teachers of natural Sciences in the process of professional training. The model reflects the mechanisms of relations between the individual steps, components, elements and criteria.

Key word: future teachers, model, valeology thinking, health.

УДК 374.7:81(417)

Ситник О.І.

**ГЕНЕЗИС КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ІДЕЙ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ ІРЛАНДІЇ**

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими, практичними завданнями. Освіта дорослих стає дедалі важливішою складовою освітньої галузі, рушійною силою розвитку системи неперервної освіти, спрямованої на забезпечення всебічного розвитку особистості з врахуванням її потреб та інтересів з метою адаптації особистості у сучасному знанневому суспільстві. Стрімкий інформаційний та технологічний розвиток людства вимагає якісних змін і у концептуальних аспектах освіти дорослих, зокрема оновлення підходів та принципів щодо модернізації змісту, форм і методів навчання дорослих.

Вітчизняні науковці Л. Лук'янова та О. Огієнко наголошують, що визначення феномену «освіта дорослих» – складна справа, так як понятійний апарат є складним та заплутаним, що пов'язано з відсутністю єдності у визначенні базових складових цього поняття [1, с. 12; 3, с. 72], але водночас є актуальним питанням, оскільки освіта дорослих стає інтегральним фокусом всієї освітньої системи, яка найбільш реагує на всі зміни, що відбуваються у світі, фактором економічного та культурного прогресу, духовно-морального оновлення та розвитку суспільства [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади освіти дорослих обґрунтовуються в працях таких авторів, як: О. Добринська, С. Вершловський, Л. Вовк, В. Горшкова, Н. Литвинова, Л. Лук'янова, Л. Лесохіна, О. Марон, Є. Огарьов, В. Онушкін, В. Подобед, Л. Сігаєва, С. Сисоєва, О. Тонконога та ін.; окремі аспекти розвитку систем освіти дорослих зарубіжжя досліджують В. Бойко, М. Борисова, Т. Григор'єва, В. Давидова, І. Капустян, С. Коваленко, І. Литовченко, О. Огієнко, І. Сагун, О. Фучила, О. Шапочкіна та ін.

Не зважаючи на широкий інтерес до освіти дорослих серед науковців, вважаємо за необхідне зазначити, що актуальність вивчення європейського досвіду концептуальних основ освіти дорослих не втрачає своєї значущості як важливої складової системи неперервної освіти для швидкого реагування суспільства на виклики сучасності.

Метою нашої статті є дослідження генезису дефініції «освіта дорослих» в системі освіти Ірландії. Для досягнення цієї мети автор вирішує наступні завдання: проаналізувати розвиток концепту «освіта дорослих» в ірландській педагогічній думці; розкрити зміст та значення основних понять, тотожних з дефініцією «освіта дорослих» та їх місце в системі освіти дорослих цієї країни.

Виклад основного матеріалу. Зростаюча значущість освіти дорослих – загальноновизнаний факт, так як рівень технологічного, соціально-економічного та культурного прогресу значною мірою залежить від зростання освітнього рівня дорослих.

Згідно з дослідженнями Л. Лук'янової у міжнародних документах зазначено, що освіта дорослих – один із важливих чинників впливу на життєдіяльність соціуму, усі його структурні елементи. Освіта дорослих є методом регулювання соціальної поведінки і засобом соціального контролю, виступаючи водночас й інструментом стабілізації соціокультурної ситуації [1, с. 9]. За Л. Лук'яною освіта дорослих – це пролонгований процес розвитку людини, що відбувається впродовж усього життя [1, с. 18].

Л. Сігаєва розглядає освіту дорослих, з одного боку, як процес, спрямований на реалізацію особистісних потреб дорослої людини з метою зміни якості та рівня її життя, а з другого, як складну поліфункціональну систему, спрямовану на задоволення фундаментальних потреб людини в освіті, культурі, збереженні здоров'я, адаптації до світу, що швидко змінюється, засвоєння нових соціальних ролей [4, 68].